

ВІДГУК

д.е.н., професора Кришталь Г.О.

на дисертаційну роботу Онікієнко Надії Володимирівни на тему: «Економіко-управлінський інструментарій інноваційного розвитку підприємств агро-будівельного кластеру». Робота подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04- «економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» подано до спеціалізованої вченої ради Д 26.056.10.

1. Оцінка офіційним опонентом актуальності обраної теми дослідження. Представлена на опонування дисертаційна робота присвячена розробці науково-методичних підходів та практичного інструментарію, спрямованих на економічне обґрунтування процесів функціонування та інноваційного розвитку підприємств у межах операційної системи агро-будівельного кластеру. У дослідженні акцентується увага на аналізі економічних показників ефективності, оптимізації ресурсів і впровадженні інноваційних технологій для підвищення конкурентоспроможності підприємств. Особлива увага приділяється створенню умов для стійкого розвитку підприємств та їх адаптації до змін ринкового середовища в умовах агро-будівельного кластеру.

Актуальність дисертаційної роботи на тему «Економіко-управлінський інструментарій інноваційного розвитку підприємств агро-будівельного кластеру» обумовлена низкою ключових факторів. По-перше, спеціальність 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами» передбачає розробку та впровадження ефективних економічних моделей, інструментів і стратегій управління для підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Інноваційний розвиток є критично важливим для забезпечення сталого розвитку підприємств у сучасних умовах глобалізації, посилення конкуренції та швидких технологічних змін. Дослідження в цій галузі спрямоване на вирішення завдань управління підприємствами через оптимізацію процесів, підвищення ефективності використання ресурсів і впровадження інновацій. По-друге, міжгалузевий характер агробудівельного кластеру вимагає розробки спеціальних підходів до управління, оскільки він об'єднує підприємства різних галузей, таких як сільське господарство, будівництво та суміжні сектори. Це потребує інтегрованого підходу, що враховує як економічні, так і

управлінські аспекти координації діяльності цих підприємств. Врахування специфіки міжгалузевого кластеру дозволить ефективніше використовувати синергію між різними секторами для досягнення вищого рівня продуктивності, інновацій та розвитку.

Таким чином, дослідження відповідає актуальним викликам та завданням сучасної економіки підприємств, пропонуючи економіко-управлінські рішення для інноваційного розвитку підприємств у контексті кластерних структур

2. Зв'язок змісту роботи з планами та цільовим спрямуванням науково-дослідних робіт ЗВО, де виконувалась робота.

У процесі підготовки дисертаційної роботи було розроблено низку науково-методичних і практичних рішень, які успішно впроваджувалися в рамках науково-дослідних проєктів Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА). Ці напрацювання стали значущим внеском дисертантки у вдосконалення науково-методичної бази та аналітичного підґрунтя для впровадження інновацій в економіку будівельних підприємств, що функціонують у межах агробудівельного кластеру (АБК).

Авторка активно брала участь у підготовці й реалізації таких науково-дослідних тем:

1. **«Розбудова сучасного аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним будівництвом»** (№0115U000860, КНУБА). У рамках цієї теми було використано авторську розробку – «Оцінка економічних підсумків девелопменту щодо цільових проєктів, які розробляються та реалізуються учасниками агро-будівельного кластеру».

2. **«Розвиток управлінської взаємодії інституційних учасників девелоперських проєктів»** (№0121U111793, КНУБА). Під час роботи над цією темою застосовано авторську розробку – рішення з адаптації та модернізації підсистеми адміністрування як частини інтегрованої організаційної структури управління кластером (ОСУ).

Завдяки цьому отримані результати сприяли розвитку науково-прикладних досліджень та економіко-аналітичних рішень, спрямованих на вдосконалення функціонування підприємств у складі інтегрованої операційної системи кластеру. Внесок авторки забезпечив оптимізацію управлінських процесів та підвищення ефективності інноваційної діяльності будівельних і агропромислових підприємств

Маю вказати, що зміст окремих результатів та робота в цілому відповідають цільовому спрямуванню ряду нормативно-правових актів України, які регулюють діяльність підприємств в агропромисловій та будівельній сферах, а також питання управління інноваційними процесами та кластерними утвореннями.

Робота відповідає Законам України (в поточній редакції) :

«Про інноваційну діяльність»: регулює питання організації та впровадження інновацій на підприємствах, у тому числі в агропромисловому та будівельному секторах; «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»: стосується впровадження новітніх технологій та їх трансферу між суб'єктами господарювання; «Про стимулювання розвитку регіонів»: актуальний для розвитку кластерних структур на місцевому рівні; «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»: регулює страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві, що є важливим для інноваційного розвитку; «Про сільськогосподарську кооперацію»: стосується питань кооперації в аграрному секторі, яка може бути важливою складовою агробудівельного кластеру; «Про агропромисловий комплекс»: основний нормативний документ, який регулює діяльність підприємств агропромислового комплексу, включаючи агробудівельні компанії; «Про публічні закупівлі»: може бути важливим для підприємств-учасників кластеру у контексті закупівлі матеріалів та технологій.

Робота відповідає змісту наступних Постанов Кабінету Міністрів України Законам України (в поточній редакції) : Постанова КМУ №1057 від 7 жовтня 2020 року «Про затвердження Порядку надання державної підтримки для розвитку агропромислового комплексу» - стосується стимулювання розвитку аграрних підприємств, що є учасниками кластеру; Постанова КМУ №118 від 17 лютого 2021 року «Про затвердження Порядку функціонування кластерів»: визначає правила і умови створення та функціонування кластерних структур в Україні; Постанова КМУ №28 від 22 січня 2020 року «Про затвердження Порядку залучення інвестицій в інноваційні проекти»: регулює процес залучення інвестицій в інноваційні проекти, які можуть бути реалізовані в агробудівельному кластері.

Робота відповідає також змісту наступних нормативно-правові актів, таких як :

- *Накази та рекомендації* Міністерства аграрної політики та продовольства України: містять рекомендації та нормативні вимоги щодо розвитку аграрних підприємств, їх інноваційної діяльності та кооперації.

- *Галузеві стандарти у будівництві*: будівельні підприємства, що є частиною кластеру, повинні дотримуватись будівельних норм і стандартів.

- *Накази Державної служби статистики України*: стосуються обліку та звітності підприємств агропромислового сектору, важливі для аналізу економічної діяльності;

- *Норми і регуляції ЄС* щодо сільського господарства та інновацій: регулюють питання експорту, сертифікації продукції, екологічних стандартів та інновацій.

Ці закони та нормативні акти визначають правову основу для організації інноваційного розвитку підприємств агро-будівельного кластеру, їх управління, а також формування кластерної моделі з дивізіональним або матричним управлінням

3. *Думка офіційного опонента стосовно достовірності результатів та висновків дослідження.* Достовірність та обґрунтованість результатів і висновків дисертаційної роботи забезпечена:

- обґрунтованістю вихідної гіпотези роботи;

- раціональністю добору компонент методичного базису дослідження.

Наукова гіпотеза базувалась передбачили наступне:

Агро-будівельний кластер (АБК) являє собою інтегровану багатоконпонентну систему, створену для досягнення економічної синергії серед її учасників. Основною метою цієї структури є оптимізація взаємодії між підприємствами, що спеціалізуються на різних етапах виробництва, переробки та обслуговування агропромислового комплексу, що дозволяє підвищити загальну ефективність і конкурентоспроможність.

До ключових підприємств-стейкхолдерів АБК належать:

- Виробники сільськогосподарської продукції, які забезпечують первинні ресурси для кластеру;

- Моно- та багатопрофільні підприємства з переробки агропродукції, що забезпечують додану вартість за рахунок обробки та переробки продуктів;

- Будівельні компанії, що спеціалізуються на будівництві, реконструкції, розширенні та модернізації аграрних об'єктів, таких як ферми, склади, теплиці та інші інфраструктурні елементи;

- Підприємства, відповідальні за виробництво та логістику матеріалів і технологій для агропромислового комплексу, що забезпечують кластер необхідними ресурсами для стабільного функціонування та розвитку.

З ініціативи провідного стейкхолдера АБК (найбільшого підприємства з переробки агро-продукції) формується керівна структура кластеру, яка відповідає за координацію та управління всіма процесами. Ця структура може бути організована за різними моделями управління, зокрема: матричною моделлю, що дозволяє ефективно поєднувати функціональне і проектне управління; дивізійною моделлю, яка передбачає поділ управління за напрямками або регіонами; комбінованою моделлю, що інтегрує елементи матричної та дивізійної систем, створюючи гнучку і адаптивну структуру управління, здатну оперативно реагувати на виклики ринку.

Запроваджений гіпотезою підхід сприяє не тільки підвищенню ефективності функціонування кожного окремого учасника кластеру, але й забезпечує стратегічну взаємодію між ними, що веде до максимізації економічного ефекту для всіх залучених сторін.

Важливою складовою достовірності та обґрунтованості результатів роботи слугує раціонально упорядкований зміст загально-методичного підґрунтя. Зазначене підґрунтя роботи включає як традиційні економіко-управлінські моделі та методи (зокрема, оптимізаційні підходи, методи ФЕД (факторно-економічного дослідження), метод збалансованих показників (BSC), статистичне та економетричне моделювання), так і сучасні інноваційні підходи до управління підприємствами та проектами. Серед таких інноваційних підходів – сценарний аналіз, аналіз чутливості, передові методи управління логістичними процесами, методи PERT (метод оцінки та огляду програм) і СРМ (метод критичного шляху), а також моделі управління знаннями.

Ця комбінація традиційних і сучасних інструментів дозволила сформувати надійну та багатофункціональну методологічну базу, яка забезпечує ефективний менеджмент, економічний розвиток та стимулювання інновацій підприємств-стейкхолдерів агробудівельного кластеру. Врахування багатовекторності відносин між учасниками кластеру та їх міжгалузевих особливостей дозволяє оптимізувати процеси прийняття рішень, підвищувати ефективність використання ресурсів і сприяти гармонійному розвитку кожного з учасників кластеру в умовах складного конкурентного середовища.

4. *Оцінка змісту та структури роботи, її завершеності в цілому.*

Робота сприймається як комплексне, цілісне та завершене дослідження, в якому обгрунтовано вирішені всі задекларовані завдання дослідження. *Структура та зміст роботи відповідають встановленим вимогам.*

У вступі до дисертації висвітлено наступні аспекти: аргументацію автора щодо актуальності теми дослідження в контексті сучасних викликів економіки та управління підприємствами, зокрема агропромислового комплексу та будівельної галузі; мету дослідження, яка полягає у розробці науково обгрунтованих рекомендацій для підвищення ефективності управління агро-будівельними кластерами (АБК); а також перелік завдань, що відображають поетапне досягнення цієї мети. У роботі розглянуто зв'язок результатів дослідження з державними та міжнародними науковими програмами, що спрямовані на розвиток інноваційної діяльності в секторі економіки та управління підприємствами. Висвітлено наукову новизну результатів, яка полягає в систематизації підходів до формування стратегій інтеграції ресурсів в межах кластеру, та їх практичну цінність для оптимізації діяльності підприємств. Здобувач підкреслює свій особистий внесок у проведення дослідження, зокрема у визначення стратегічних напрямів розвитку кластерних ініціатив. Апробація результатів здійснювалася на науково-практичних конференціях та семінарах, що підтверджує їхню теоретичну і практичну значущість.

В *першому розділі* обгрунтовано значення агро-будівельного кластеру (АБК) як ключового елемента для спільного розвитку аграрної інфраструктури та будівельних підприємств. Це забезпечує ефективне функціонування аграрного сектора та сприяє стійкості економічних процесів в умовах ринкових трансформацій. Дослідження аналізує існуючі механізми взаємодії між учасниками кластеру, а також пропонує шляхи їх покращення для створення адаптивної та конкурентоспроможної системи. У результаті науково-методичні рекомендації сприятимуть розробці стратегій інноваційного розвитку та інтеграції ресурсів у межах АБК, що дозволить підприємствам ефективніше реагувати на виклики і ризики ринку.

У *другому розділі* дисертаційної роботи здійснено комплексний аналіз та адаптацію загально-методичних підходів до специфіки економічного потенціалу та траєкторії розвитку підприємств, що входять до складу агро-будівельного кластеру (АБК). Враховуючи особливості інтеграційних утворень, таких як кластерні організації, важливою складовою є вибір

ефективних економіко-управлінських моделей для забезпечення належного адміністрування та управління підприємствами-учасниками. Ці моделі дозволяють формалізувати вибір ключових показників діяльності, що є основою для стратегічного планування, оцінки ефективності роботи підприємств та їхньої конкурентоспроможності на ринку. У рамках дослідження проведено критичний аналіз ряду економіко-управлінських моделей, які застосовуються в сучасній практиці управління підприємствами. Особливу увагу приділено їх адаптації до умов функціонування агро-будівельного кластеру. Ці моделі охоплюють основні аспекти управлінської діяльності, включаючи фінансові результати, продуктивність, інноваційність, рівень конкуренції та операційну ефективність. Опрацьовано переваги та недоліки таких моделей, зокрема можливості їхнього застосування в умовах різних економічних середовищ, що дозволяє підприємствам оптимізувати свою діяльність та підвищити свою стійкість до зовнішніх викликів.

У *третьому розділі* дисертації представлено основні результати, зокрема аналітико-прикладне та організаційно-структурне забезпечення інноваційного розвитку підприємств агро-будівельного кластеру (АБК). З урахуванням специфіки діяльності таких підприємств, у розділі представлено інструментарій, що спрямований на оптимізацію економічних та управлінських процесів. Особлива увага приділена досягненню синергійного ефекту між підприємствами аграрного, агро-переробного та будівельного секторів, які формують АБК як багатокomпонентну операційну систему інноваційного типу.

Для потреб АБК було розроблено удосконалену та адаптовану систему економічних індикаторів, яка дозволяє відстежувати траєкторію економічного розвитку підприємств-стейкхолдерів. Ця система охоплює як внутрішні показники ефективності підприємств, так і зовнішні фактори взаємодії в межах кластеру. Внутрішні індикатори структуровані за такими ключовими групами: прибутковість, ліквідність, оборотність та маневреність використання активів, синергія кооперації, ринкова позиція, а також індикатори економічної, управлінської та цифрової інноваційності. Зовнішні індикатори відображають ефективність взаємодії між підприємствами, що входять до кластеру, а також їхнє місце в регіональному та глобальному ринкових контекстах. Верхній рівень системи індикаторів включає п'ять спеціалізованих візуалізаторів успішності інноваційно-інвестиційних проєктів, які оцінюють їхній вплив на операційну результативність підприємств АБК. Кожен з цих індикаторів

вимірює відсоткове виконання стратегією проекту для конкретного стейкхолдера через співвідношення фактичних результатів до очікуваних. Подальший аналіз питомого внеску кожного підприємства в загальний результат проекту дозволяє оцінити міру досягнення цілей і визначити стратегічні напрями покращення діяльності.

Одним із важливих результатів цього розділу є розробка нового підходу до формування операційної системи кластерів досліджуваного типу. На відміну від традиційного поділу операційної системи на підсистеми (виробництво, планування і контроль, забезпечення та комунікації), для АБК запропоновано створення шести підсистем, що враховують його специфіку. Ключовим елементом цієї структури є керівна система, яка формується за поданням головного стейкхолдера (найбільшого агро-переробного підприємства) та займається адмініструванням всіх процесів кластеру. Ця керівна система може бути організована за матричною, дивізіональною або комбінованою моделлю управління, що дозволяє гнучко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та задовольняти потреби учасників кластеру.

Особливої уваги заслуговує підсистема внутрішньо-кластерної інноваційної діяльності, яка забезпечує координацію та інтеграцію інноваційних рішень між учасниками кластеру. Вона відповідає за запуск та реалізацію інноваційно-інвестиційних проектів, сприяє їх адаптації до умов ринку, а також підвищує загальну інноваційну спроможність підприємств АБК. Такий підхід дозволяє підприємствам ефективніше впроваджувати інновації, оптимізувати виробничі та управлінські процеси, що в кінцевому підсумку підвищує їхню конкурентоспроможність.

5. *Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи в цілому.* Новизна дисертаційної роботи полягає у створенні науково-методичного інструментарію, що сприяє оптимізації економічних та управлінських процесів із урахуванням специфіки діяльності підприємств агро-будівельного кластеру (АБК). Цей інструментарій враховує синергійний ефект між підприємствами аграрного, агро-переробного та будівельного секторів, які утворюють АБК як багатокомпонентну операційну систему інноваційного типу. Основою інструментарію є вдосконалений порядок розрахунку економічних індикаторів, що дозволяє формалізувати оцінку синергії між учасниками кластеру. Інструментарієм адаптовано зміст та порядок застосування методів кластеризації для підприємств у рамках АБК, з акцентом

на мікро-рівень, що враховує виклики воєнного часу та деструктивні процеси на ринку. У роботі аналізується кластеризація у поєднанні з концепціями інноваційного розвитку, диверсифікації та кооперації підприємств. Застосування сучасних технологій управління економічним зростанням підприємств сприяло інтеграції високотехнологічних галузей у кластерну операційну систему, зокрема впровадження біотехнологій, штучного інтелекту та цифрових мереж. Підприємства будівельного сектору в складі кластеру забезпечують створення нових виробничих потужностей та модернізацію існуючих, що сприяє зростанню економічного потенціалу та конкурентоспроможності продукції аграрних і агро-переробних підприємств. Запропоновано оновлені науково-методичні підходи для оцінки впливу інтеграційних формувань на конкурентоспроможність підприємств. Особлива увага приділяється координації між підприємствами та стратегічному управлінню як ключовим факторам для досягнення синергійного ефекту в межах АБК.

6. Новизна окремих результатів полягає в наступному:

6.1) Стосовно будівельних, аграрних та агро-переробних підприємств, які є стейкхолдерами кластеру, розроблено нові та адаптовано існуючі показники, що дають змогу більш точно вимірювати ефективність синергійного ефекту від спільної діяльності. Ці показники оцінюють додану вартість, створену завдяки інтеграції підприємств різних секторів у рамках АБК. Крім того, було розроблено аналітичний формат для складання індикаторів інноваційного розвитку, що відображають ступінь впровадження новітніх технологій і рішень у виробничі та управлінські процеси, а також ефективність реалізації таких рішень через міжгалузеву співпрацю в межах кластеру.

6.2.) Модернізовано методико-аналітичні процедури для виявлення можливостей інноваційного розвитку підприємств, що реалізується через деталізацію циклів інноваційно-інвестиційних проєктів. Ці проєкти визнано ключовими факторами для впровадження інновацій як у межах усього кластеру, так і для окремих його стейкхолдерів.

6.3) На основі економічних стратегій АБК було обґрунтовано науково-методичне підґрунтя для пошуку, оцінки та вибору інноваційних заходів і проєктів. Це спрямовано на розвиток економічного, управлінського, технічного та інноваційного потенціалу учасників кластеру. Методи аналізу операційних систем, класифікації інновацій, сценарного підходу та аналізу

ієрархії застосовувалися для оптимального вибору формату операційної системи кластеру інноваційного типу та оцінки можливих шляхів його розвитку. SWOT-аналіз використовувався для оцінки сильних і слабких сторін управлінських структур, а компоненти Agile та Lean-методологій, разом із відповідними програмними додатками, впроваджувалися для підвищення гнучкості та ефективності управлінських рішень.

6.4.) Метод інноваційних мереж застосовувався для моделювання економічних і комунікаційних ланцюгів між учасниками кластеру, що дозволило виявити нові можливості для синергії між аграрними, агро-переробними та будівельними підприємствами, сприяючи їхньому інноваційному розвитку. Завдяки цьому забезпечено комплексний підхід до управління кластером, який відповідає сучасним вимогам ринку та стимулює інтеграцію між секторами.

7. *Практичне значення результатів дисертації* полягає в їх ефективному застосуванні у вигляді методико-аналітичних розробок, прикладних програм та практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку інноваційного та економічного розвитку підприємств аграрного, агро-переробного та будівельного секторів. Ці підприємства є ключовими стейкхолдерами міжгалузевих, диверсифікованих та складно структурованих об'єднань, які відіграють важливу роль у стабілізації економіки. Результати дослідження забезпечили науково обґрунтовані основи для створення операційної системи та структури управління агро-будівельних кластерів, зокрема на прикладі участі ПрАТ «Миронівська птахофабрика» (Київська область) та будівельної компанії «Альфа-сервіс». Це не тільки підвищило ефективність управлінських процесів, але й посилило інтеграцію між секторами, що сприяє економічній стабільності. Деякі результати дослідження також були впроваджені в навчальний процес Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), що підкреслює їхню практичну значущість у підготовці спеціалістів у галузі економіки та будівництва. Вони можуть бути основою для подальших наукових досліджень та практичних ініціатив, орієнтованих на розвиток агро-будівельних кластерів, що є важливим фактором економічної стабільності підприємств у будівництві, сільському господарстві та агро-переробці.

8. *Оцінка особистого внеску здобувача. Висновок щодо належності відображення змісту роботи в друкованих працях.* Дисертаційну роботу Онікієнко Н.В. слід оцінити як самостійне наукове дослідження, яке відображає науково-теоретичні, методичні, аналітичні та прикладні інновації, які були одержані авторкою при виконанні поставлених завдань дослідження. Робота містить теоретичні та практичні положення та висновки, сукупність яких кваліфікується як вагомий внесок розвитку наукового базису спеціальності «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності), який реалізовано через інноваційного розвитку підприємств в складі операційної системи агро-будівельного кластеру. Основні положення та результати дисертаційної роботи одержані автором особисто, що засвідчується 15 публікаціями, з яких 4 – одноосібні публікаціями, 11 праць опубліковано у співавторстві.

9. *Висновок щодо додержання вимог академічної доброчесності в даному дослідженні. Відповідність дисертації встановленим вимогам.* Спецрадою надано результати перевірки дисертаційної роботи Онікієнко Н.В. системою «Антиплагіат» щодо додержання вимог академічної доброчесності. Максимальний відсоток співпадіння, виявлений у системі перевірки складає 2,8%). Отже, вимоги академічної доброчесності в даному дослідженні є належно забезпеченими. Використані наукові праці і цитування інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується цілісністю побудови, єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення.

10. *Зауваження до дисертаційної роботи.* Не дивлячись на достатньо високий теоретико-методичний рівень підготовки дисертаційної роботи необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

10.1. Обґрунтовані в підрозділах 1.1 та 1.2 архітектура та архітектоніка інтегрованого організаційно-економічного механізму управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю підприємств агробудівельного кластеру, на наш погляд, потребує конкретизації та більшої орієнтації на специфіку саме будівельних підприємств.

10.2. В підрозділі 2.2 автор виділяє функціональний, інструментальний та процесний підходи до управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності підприємств агробудівельного кластеру в процесі

імплементатії інноваційно-інноваційної моделі економічного розвитку, втім, не конкретизує по тексту дисертації, який з вказаних підходів є пріоритетним та найбільш прогресивним, а лише обмежується питаннями адаптації вказаних підходів до умов діяльності визначених категорій підприємств.

10.3. Авторська ідентифікація процедур та економічних наслідків здійснення процесу управління інноваційним розвитком підприємств (підрозділ 2.3 дисертації) потребує більш докладного висвітлення інструментарію підвищення економічної ефективності на основі створених конкурентних переваг.

10.4. Авторський поділ напрямів інвестування у впровадження інновацій в контексті диверсифікації діяльності підприємств агробудівельного кластера є певною мірою обмеженим та таким, що потребує більш глибокої деталізації інноваційних рішень, адже вони можуть відноситися до кількох з зазначених сфер одночасно.

10.5. Дискусійною є авторська позиція щодо встановлення причинно наслідкового зв'язку між інноваціями, інвестиціями та ефективністю цифрової трансформації завдяки генеруванню та імплементатії відповідних стратегій (підрозділ 3.1 дисертації) адже останні, скоріше, реалізують та опосередковують вказаний взаємозв'язок, а не ідентифікують його.

10.6. Авторський поділ напрямів інвестування у впровадження інновацій в контексті диверсифікації діяльності підприємств агробудівельного кластера (підрозділ 3.2 дисертації) є певною мірою обмеженим та таким, що потребує більш глибокої деталізації інноваційних рішень, адже вони можуть відноситися до кількох з зазначених сфер одночасно.

10.7. В розділі 3 дисертації слід було більше уваги приділити інноваційній інфраструктурі агробудівельного виробництва, з суб'єктами якої вступають у відносини підприємства кластера.

11. Загальний висновок офіційного опонента.

Дисертаційна робота Онікієнко Н. В. за змістом і оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових проблем відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами і доповненнями), п.2 постанови Кабінету Міністрів України № 1197 від

17.11.2021 та іншим вимогам, що встановлені нормативно-правовими актами МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а її автор Онікієнко Надія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської та страхової справи
Міжрегіональної академії
управління персоналом

Г. О. Кришгаль